

ДИДАКТИЧНІ МОЖЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ КОМП'ЮТЕРІВ У НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОГО ЗАКЛАДУ

У статті порушено проблему щодо дидактичних можливостей використання комп'ютерів у навчальному процесі. На основі аналізу теоретичних джерел визначено, що використання комп'ютера на уроках має дозволити поліпшити сприймання школярами нових знань, сприяти розвитку їхнього інтелектуального потенціалу, встановленню зв'язків між новим і вже відомим матеріалом, дати можливість проєктувати різні види вправ, завдань проблемного характеру, зразки мовного розбору тощо. Автор пропонує практичні рекомендації щодо використання комп'ютерних програм на різних етапах роботи над навчальним матеріалом.

Ключові слова: комп'ютер, комп'ютерні технології, електронне мовленнєве середовище, навчальний процес, інформаційна культура.

Однією з найважливіших особливостей становлення й розвитку нашої держави на сучасному етапі є перехід від постіндустріального до інформаційного суспільства, рівень розвитку якого чітко зумовлюється рівнем розвитку національної системи освіти. У Національній доктрині розвитку освіти в Україні у XXI столітті зазначено, що одним із пріоритетних напрямів розвитку освіти нашої держави є впровадження у навчально-виховний процес загальноосвітнього навчального закладу сучасних комп'ютерних технологій, які покликані забезпечити його доступність і ефективність.

Висвітлення проблем, пов'язаних із використанням сучасних інформаційних технологій у навчальному процесі, започатковано й розвинуто в дослідженнях А. Ашерова, Р. Вільямса, Б. Гершунського, А. Єршова, Г. Клеймана, Ю. Машбиць, О. Молібога, В. Скіннера та ін.

Аналіз наукової літератури свідчить про те, що означена проблема розглядається вченими в різних напрямках, а саме: удосконалення технологій навчально-виховного процесу в закладах освіти (І. Бех, С. Гончаренко, Н. Талізін, М. Шкіль та ін.); впровадження нових педагогічних технологій (В. Бондар, Ю. Машбиць, А. Сиротенко та ін.); психолого-педагогічні аспекти комп'ютеризації навчально-виховного процесу (П. Гальперін, П. Підкасистий, І. Підласий, О. Тихомиров та ін.); розробка й запровадження комп'ютерної підтримки навчально-виховного процесу (Н. Апатова, М. Голован, А. Гуржій, М. Жалдак, Н. Морзе, Ю. Рамський, О. Христіанов, О. Шиман та ін.); з'ясування можливостей реалізації дидактичних функцій комп'ютера при вивченні шкільних курсів (Т. Габай, О. Гончарова, К. Зуєв, С. Караман, О. Кузнєцова, В. Монахов, М. Пентиліок та ін.). Так, ряд досліджень (В. Безпалько, П. Гальперін, М. Жалдак, Ю. Машбиць, М. Пентиліок, Н. Талізін та ін.) підтверджують той факт, що використання комп'ютерної техніки відіграє важливу роль у процесі активізації навчально-пізнавальної діяльності учнів [1; 4; 6; 7].

Не можна не погодитись із С. Караманом, М. Пентиліок та іншими науковцями, які стверджують, що однією із найцінніших властивостей комп'ютера є діалогічна форма взаємодії школяра з технікою, що дозволяє використовувати машину в ролі співрозмовника. На думку методистів, створене таким чином електронне мовне середовище уможливує керування діяльністю учня як з боку педагога, так і учня, забезпечує активність, динамічність, проблемність і природність навчання. Отже, навчальна діяльність школярів відбувається в безперервному процесі спілкування через імітовану на екрані комунікативну ситуацію, в якій учень розв'язує комплекс взаємопов'язаних проблем залежно від цілей навчання [5].

Аналіз згаданої вище психолого-педагогічної і методичної літератури дозволяє стверджувати, що використання комп'ютера на уроках має дозволити поліпшити сприймання школярами нових знань, сприяти розвитку їхнього інтелектуального потенціалу, встановленню зв'язків між новим і вже відомим матеріалом, дати можливість програмувати різні види вправ, завдань проблемного характеру, зразки мовного розбору тощо. За допомогою такого навчання учень матиме змогу самостійно перевірити власний рівень засвоєння знань і вибрати завдання посильної складності.

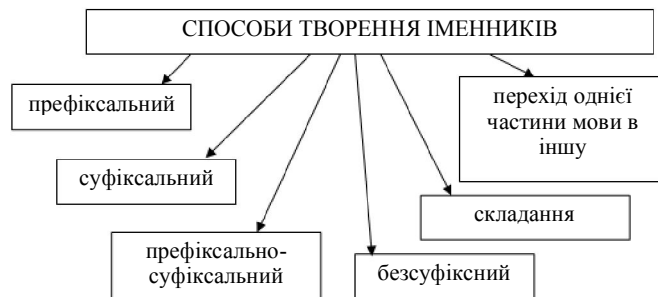
Використання комп'ютерної техніки можливе на уроках з усіх навчальних дисциплін і дозволяє унаочнити матеріал, активізувати властивості уваги школярів, спрямованої на засвоєння теорії та вироблення умінь і навичок. Отже, перед педагогом, який вирішив використати можливості комп'ютера на своїх уроках постають питання про те, в якій мірі та на яких саме етапах уроку техніка може замінити вчителя, які саме дидактичні функції можна покласти на неї.

Водночас слід зазначити, що саме вчитель-предметник, має визначити:

- який саме і в якій послідовності доцільно подавати навчальний матеріал за допомогою комп'ютера;
- комплекс вправ і завдань, які можуть бути виконані учнем самостійно за допомогою комп'ютерної техніки тощо.

Так, учитель-словесник за допомогою інформаційних технологій може організувати вивчення нового навчального матеріалу, роботу над текстом, виконання вправ, формування стійких мовно-мовленнєвих умінь і навичок, збагачення словникового запасу, оволодіння нормами літературної мови, опитування учнів тощо.

Наприклад, на уроці рідної мови, опрацюючи тему "Способи творення іменників" у шостому класі, навчальний матеріал можна подати у вигляді запропонованої нижче схеми. За допомогою програми Power Point доцільно виділити основний спосіб творення іменників – суфіксальний.

Одним із способів керування пізнавальною діяльністю школярів під час засвоєння ними нових знань може виступати проблемний виклад навчального матеріалу. Загальновідомо, що він полягає у створенні і розв'язанні проблемних ситуацій на різних етапах опрацювання фактів і явищ. Головним компонентом такого методу навчання виступає актуалізація раніше засвоєного, що, на нашу думку, має служити основою для ідентифікації поняття й усвідомлення учнями нового матеріалу. Ми припускаємо, що суперечність між наявними знаннями школярів і тим, що вони повинні знати, стимулюватиме мислення дітей, сприятиме розвитку їх аналітико-синтетичних умінь, навичок самостійної роботи пошукового характеру.

Засобом реалізації проблемного навчання може виступати комп'ютерна техніка. Так, наприклад, шестикласникам під час опрацювання способів творення слів пропонується виконати таке завдання.

Винишіть із тексту (подається на мультимедійній дошці) виділені слова і доберіть до них слова, від яких вони утворені – твірні слова. Запишіть їх парами, порівняйте будову. Спираючись на власні знання, визначте, за допомогою яких морфем утворені виділені слова.

"Літо

Середина гарячого літа. Легкий ранковий туман молоком стелиться над розкішною травою. Духмяні випари піднімаються в безмежне небо, де пухнасті хмари намагаються обійти одна одну. Смарагдовою стіною стоїть на обрії ліс. На верхів'ях дерев ледь помітний відблиск щедрого сонця".

Використовуючи комп'ютер (а саме програму Power Point і гіперпосилання) учитель може продемонструвати шестикласникам, чи правильно вони дібрали твірні слова, які з'являються за натиском клавіші миші на екрані мультимедійної дошки біля виписаних з тексту виділених слів.

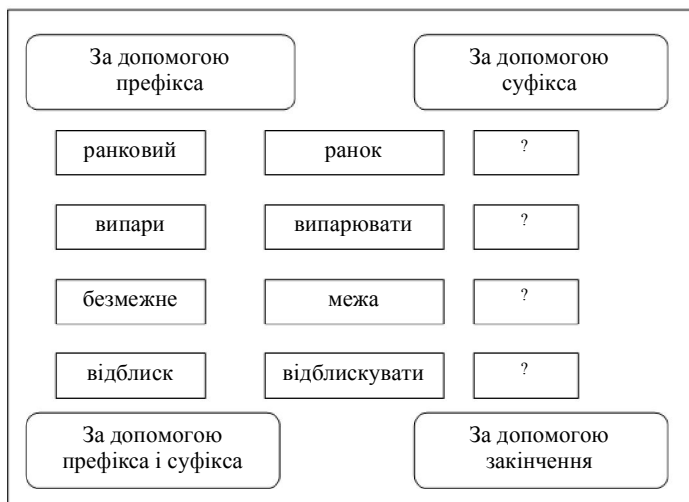
За допомогою гіперпосилань учитель має змогу з'ясувати, наскільки школярі усвідомили словотворчу роль морфем. З цією метою педагог пропонує учням серед поданих на екрані мультимедійної дошки варіантів відповіді обрати правильний щодо кожної пари слів.

Якщо варіант відповіді, обраний учнем, є правильним, він автоматично пересувається на місце, де розташований знак питання, а в іншому разі – відповідь зникає.

Порівнюючи морфемну структуру спільнокореневих слів, учні мають з'ясувати, що основи майже всіх виписаних із тексту слів укладені одним або двома новими елементами (суфіксом чи префіксом і суфіксом одночасно) і відповідно утворені префіксальним, суфіксальним або префіксально-суфіксальним способом.

Вияток становлять слова *випари* й *відблиск*, оскільки вони мають меншу кількість морфем, ніж твірні. Школярі висувують і гіпотези щодо способу творення цих лексем. Правильну відповідь шестикласники знаходять у таблиці, поданій на наступному слайді.

Робота учня з комп'ютерною технікою сприяє не тільки підвищенню інтересу до навчання, а й дозволяє подолати один із негативних факторів навчального процесу – неуспішність. У разі виникнення труднощів дитина має змогу звернутися до матеріалу вбудованого словника чи підручника. Працюючи таким чином, школяр має можливість виконати завдання до кінця, спираючись на необхідну допомогу.

Так, під час виконання учнями індивідуальних завдань можна запропонувати таку схему роботи: за допомогою програми Power Point кожна дитина отримує завдання, якщо під час його виконання в неї виникають труднощі, вона через посилання може звернутися до теоретичного матеріалу. Наприклад (урок рідної мови, 5 клас, тема "Спільнокореневі слова"):

Слайд 1.

Прочитайте текст. Знайдіть, у якому варіанті відповіді подані спільнокореневі слова, і натисніть на нього.

Давній знайомий

Бедмінь надто полюбив табір геологів. У таборі смачно пасло від кухні. Люди частували гостей. Та невдовзі геологи переїхали на нове місце, а склад з продуктами залишили там на деякий час. Бедмінь прийшов на обід. Але гостинних господарів не було. Тоді ображений гість знайшов склад і сам пригостився в ньому.

Варіанти відповіді

1. Геологи, геологів.
2. Табір, таборі.
3. Гостя, гостинних, гість.
4. Гість, гостинних, пригостився.

Якщо дитина обирає правильний варіант і натискає його, слайд змінюється і на екрані з'являється наступне завдання (слайд 2). У разі вибору неправильного варіанту відповіді комп'ютер пропонує учневі обрати якусь дію. Наприклад:

Слайд 2.

Звернутися за допомогою до вчителя	Прочитати матеріал підручника
------------------------------------	-------------------------------

У першому випадку на екрані комп'ютера знову з'являється завдання, над яким працювала дитина. У другому – слайд із теоретичним матеріалом, який допоможе дитині відновити в пам'яті знання з певної теми. Повернутися до завдання дитина може через посилання "Виконати завдання ще раз". Наприклад:

Слайд 3.

Спільнокореневі слова – це слова зі спільним коренем, але з різним лексичним значенням. Спільнокореневі слова відрізняються не тільки закінченням, а й префіксами, суфіксами. Спільнокореневі слова можуть належати як до однієї, так і до різних частин мови. Наприклад: *високий, вись, височіти, високо.*

Виконати завдання ще раз

Висновки. Отже, застосування комп'ютерів дозволяє педагогові наповнити урок новим змістом, розвивати творчий підхід до виконання завдань і спостережливості учнів, формувати в них елементи інформаційної культури, прищеплювати навички раціональної роботи з новими технологіями тощо.

Пропонована стаття однак не висчерпує всіх аспектів впровадження інформаційних технологій у навчально-виховний процес загальноосвітнього навчального закладу. У подальшому планується дослідити дидактичні можливості використання комп'ютерної техніки під час організації навчального процесу у вищій школі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бондар В. І., Шапошнікова І. М. Управління формуванням професійної компетентності вчителя / В.І. Бондар, І.М. Шапошнікова // Освіта і управління. – 2006. – Том 9. – № 2. – С. 20–27.
2. Бондаровська В.М. Діти та нові інформаційні технології: позитивні та негативні наслідки нової культури людського життя / В.М. Бондаровська // Комп'ютер у школі та сім'ї. – 2000. – № 1. – С. 49–52.
3. Гершунський Б.С. Компьютеризация в сфере образования: проблемы и перспективы / Борис Семёнович Гершунский. – М.: Педагогика, 1987. – 263 с.
4. Жалдак М.І. та ін. Комп'ютер на уроках фізики: посібник для вчителів фізико-математичного факультету / М.І. Жалдак, І.Л. Семедук. – Рівне, 2004. – 130.
5. Методика навчання української мови в середніх освітніх закладах / [кол. авторів за ред. М.І. Пентилюк]. – К.: Ленвіт, 2004. – 400 с.
6. Основи нових інформаційних технологій навчання: посібник для вчителів / [авт. кол. за ред. Ю.І. Машбиця]. – К.: ІЗМН, 1997. – 262 с.
7. Тальзіна Н.Ф. Внедрению компьютера в учебный процесс – научную основу / Нина Фёдоровна Тальзіна // Советская педагогика. – 1985. – № 12. – С. 34–38.
8. Шиман О.І. Місце комп'ютерних технологій у майбутній діяльності вчителів початкової школи / Олександра Іванівна Шиман // 36. наук. праць Бердянського державного педагогічного університету (Педагогічні науки). – Бердянськ: БДПУ, 2002. – № 6. – С. 69–77.